

I
7731

—
DISCURSUL

ROSTIT DE

D. SPIRU C. HARET

MINISTRU AL INSTRUȚIUNEI PUBLICE ȘI AL CULTELOR

ÎN ȘEDINȚA CAMEREI DEPUTAȚILOR DE LA 20 DECEMBRE 1902

CU OCAZIA

DESBATEREI BUDGETULUI ACELUI MINISTER



BUCURESCI

—
IMPRIMERIA STATULUI

1903



Domnilor deputați,

Voiu profita de ocasiunea ce 'mă procură discuțiunea bugetului din anul acesta ; ca să aduc la cunoștința Camerei câte-va lucruri cari cred că o vor interesa, în ceea ce privesce mersul învățământului nostru public în anii din urmă.

Este necesară această expunere, fiind-că sunt aproape cinci ani de când a început perioada de transformare a învățământului pe baza legilor din 1898 și 1899, și împrejurările nu 'mă-au permis încă ca să aduc la cunoștința nici a Camerei, nici a Capului Statului, printr'un raport detaliat, cele ce se fac în ministerul pe care 'l conduc, pentru ca să fiți în cunoștința de modul cum se aplică legile votate de d-vostre.

De aceea, să nu vă surprindă dacă voiu ține cuvântul ceva mai mult, de și nu voiu insista asupra tuturilor lucrurilor pe cari s'ar cuveni să le ating.

Pentru același motiv, rog pe amicul meu d. Miteșcu să 'mă permită ca, la cestiunea ridicată de d-sa, să nu răspund de cât atunci când va veni în discuție capitolul VII, acesta fiind o cestiune specială, iar nu un obiect de discuțiune generală.

D-lui deputat Gherghiceanu îi răspund la început, ca să înlătur din discuțiune și punctul special asupra căruia m'a întrebat d-sa, anume ce am de gând să fac cu terenul și cu localul vechei gări, care mi se oferă de către orașul Râmnicu-Sărat.

Răspund că, în principiu, sunt hotărît să primesc oferirea; însă, de când a fost acolo inspectorul și arhitectul ministerului ca să vadă locul și clădirea, 'mă-a fost imposibil să mă ocup de afacerea acesta. D-vostre știți că, în timpul când sunt Camerele deschise, timpul nostru pentru lucrări este foarte restrîns.

Afară de acesta, cestiunea instituțiunii ce este să se facă la Râmnicu-Sărat este strîns legată cu o altă cestiune care nu este încă rezolvată, aceea a Căseii de economii a corpului didactic, proiect votat deja de Senat, și pe care îl voi aduce chiar mâine în discuțiunea Camerei.

○ Cât pentru școla profesională din Râmnicu-Sărat, nu pot anul acesta să fac nimic pentru dînsa, pentru că, cu budgetul nostru, așa de restrîns cum este, nu am putut să creez nici o cheltuială nouă pentru Stat.

Prin urmare, școla profesională din Râm-

nicu-Sărat, cum a trăit până acum, va mai trăi încă, până când vom vedea ce se poate face cu dânsa. ◊

Vin acum la cestiunile generale, pe cari le-a ridicat d. Ștefan Ión.

◊ D-lor, este anevoie, și nu încerc ca să expun înaintea d-vóstre toate măsurile pe cari a fost indus ministerul instrucțiunei să le ia în anii din urmă, pentru aplicarea legilor din 1898 și 1899.

Sunt însă unele lucruri, în strinsă legătură cu budgetul, și cari merită să fie expuse mai amănunțit înaintea d-vóstre.

Așa este cestiunea frecuentărei școlelor rurale, atinsă de d. Ștefan Ión.

D-lor, toate ramurile învățământului public la noi au căpătat o dezvoltare mai mare de cât cea necesară, dupe trebuințele țerei, afară de două: învățământul primar rural și învățământul profesional. În colo, învățământul secundar, cel primar urban și cel superior, ar putea, fără inconvenient, să fie restrinse la proporțiuni mai modeste, fără să înceteze de a răspunde la trebuințele țerei. (Aplause).

D-vóstre, cari ați urmat desfășurarea afacerilor publice de câțiva ani încóce, înțelegeți bine de ce a fost așa.

Prima cauză a rēului a fost că la 1864, când s'a făcut legea învățământului, acel care a fost autorul legei nu a avut timpul să tragă și planul ei de aplicare. Guvernele se schimbau atunci de trei-patru ori pe an.

Acel care a făcut legea nu a putut să o aplice, iar urmașii lui au lucrat mai mult dupe inspirația momentului. Așa s'a întâmplat, că unele părți au luat o dezvoltare anormală, pe când altele au rămas cu mult în urmă. (Aplause).

În special, învățământul profesional nu era atins de loc în legea de la 1864; căci, de și ea întrebuintează cuvinte ca școlă reală, școlă de aplicațiune, dar aceste cuvinte însemnau într'ênsa cu totul alt-ceva de ceea ce înțelegem noi prin școlă profesională.

Legea din 1864 a pus jalónele unei organizări a învățământului, și pentru acea vreme putem dice că a fost destul de bine concepută, dacă trecem cu vederea unele greșeli, cari se explică în mare parte prin împrejurările când s'a făcut legea. Dar chiar de jalónele puse la 1864 noi nu ne-am ținut destul de bine. Pe unele drumuri am mers prea departe, iar pe altele am rămas în urmă.

Ast-fel, am rămas în urmă în învățământul rural. Causele sunt multe: lipsă de localuri, lipsă de personal, lipsă de interes din partea sătenilor, și altele multe.

Lucrurile nu mai pot merge însă tot așa. Suntem datorii ca să punem regula, care până acum a lipsit, în dezvoltarea învățământului nostru. (Aplause).

Acolo unde a luat prea mari proporții, trebuie să-l restrîngem, să oprim avântul pe care l-a luat, pentru că tot atât de mare

rău este, într'un organism de Stat, dezvoltarea anormală a unei părți, ca și lipsa de dezvoltare a altor părți.

Trebue numai de cât să facem ce vom putea, ca să câștigăm timpul pierdut în ceea ce privește învățământul rural. Acolo avem lipsuri de mai multe feluri: ne lipsesc localuri, ne lipsesc parte din personal, precum și dotațiunea materială a școlii.

D. At. Mitescu: Și executarea ei.

D. Sp. Haret, ministrul cultelor și instrucțiunii publice: Intru cât privește localurile, iată ce se întâmplă. Comunele rurale sunt prea sărace, ca să pótă face față primei lor obligațiuni, necesară ca să aibă școlă, anume obligațiunii de a avea un local convenabil. Din astă cauză, în multe comune nu s'aú putut înființa școli de loc, de vreme ce nu era măcar un acoperiș sub care să o adăpostéscă, iar pe unde s'aú înființat, populațiunea școlii era mai tot d'a-una cu desévirșire insuficientă.

Inchipuiți-vé sate în cari erau 400—500 de copii în vârsta de școlă, și a căror școlă se rezuma într'o cameră de locuință țărănescă de 15 m. p.

Intr'o asemenea școlă, puteau să încapă cel mult 20 de copii; dar restul până la 400 ce făceau?

Toceai aci e locul să răspund d-lui Mitescu: să aplicăm legea obligativității; să amendăm pe sătenii cari nu 'și trimit copii la școlă. Dar când sătenii ne vor trimite

400 de copii și noi nu vom avea loc de cât pentru 20, a cui va fi răspunderea? A lor, a comunei sau a Statului?

Iacă unde stă una din principalele cauze ale rēului; iacă pentru ce învățământul rural a dat așa de slabe rezultate.

Statul a făcut cheltueli mari pentru învățământul rural, fără ca rezultatul să răspundă la așteptările lui. Dar silințele lui au fost zădărnice prin neputința sa și prin inerția comunelor, cari trebuiau să-și procure localele necesare.

Noi, când înființăm o școlă rurală unde-va, plăteam un învățător care, dupe lege, era dator să dea instrucție la 80 de copii; dar acestui învățător i se punea la dispoziție o sală abia pentru 20 de copii. Statul plătea dar învățătorul pentru 80, și nu putea primi instrucție de la dēnsul de cât 20 de copii. Prin urmare, abia un sfert din cheltuiala făcută de Stat producea efect util; cele-alte trei sferturi erau aruncate în vânt.

Pentru ce dar să ne mirăm că la țeră găsim abia 12—15%₀ ómeni cari știu carte, dupe ce de 40 de ani avem legea învățământului obligatoriu? (Aplause).

Este adevărat că nu trebuie să luăm în mod prea absolut această cifră. Proporția acēsta de 12—15%₀ de ómeni cu știință de carte, s'a stabilit prin rezultatele constatate cu ocasiunea recrutărei. Se scie că, la recrutare, fie-care tēnăr trebuie să declare dacā scie carte, și este o manie printre

tinerii de la țeră ca să declare că nu știu carte, chiar când știu ; le-a intrat în cap că cei cari știu carte, fac serviciu mai lung.

Situația dar nu este așa de rea, dupe cum ar părea dupe cifra citată de mine ; totuși este departe de a fi strălucită.

Ei bine, partea acesta a răului, cea care privesce localurile, cred că suntem pe cale să o îndreptăm. (Aplause).

O să trebuiască ani de muncă, dar suntem pe calea cea bună. (Aplause).

Mai întâiu a venit înființarea minunatei instituțiunii a Casei școlilor, acum șese ani. (Aplause). Camera de atunci îi pusese la dispozițiune 30 de milioane, pentru ca să ajute comunele în clădirea localurilor lor de școlă. Cunosceți însă împrejurările cari au făcut ca această generoasă intenție să nu pôtă fi îndeplinită. Din cele 30 milioane, s'au cheltuit numai vre-o 5 milioane, cari au servit pentru a se face din nou vre-o sută și mai bine de localuri de școlă, și pentru a se transforma și complecta altele. Proporția nu este tocmai avantajoasă, fiindcă prețul fie-cărui local revine prea scump.

Dar lucrul se explică lesne. Anteu, era dificultatea cea mare de a construi în bune condiții. Întręga operațiune era dirigiată de la București, de la Casa școlilor. Era enorm de greu să se găsească antreprenori pentru câte un local prin fundurile județelor, și pe urmă era și mai greu a priveghea ca acești

antreprenori să facă lucrările bine. Mai era și greutatea de a procura materialul, de a păzi legea comptabilităței, și câte altele.

Al doilea rău a fost că noi ne-am făcut iluziune că cele 30 milioane vor fi fără sfârșit, și am făcut planuri prea luxose pentru localurile ce aveam să construim. Acum am revenit la o apreciere mai justă a lucrurilor. (Aplause).

Acum când nu mai avem nici o centimă la Casa școlilor pentru clădirile școlare, am dat voie ca să se facă construcțiunea din orî-ce material, cu singura condiție ca să aibă dimensiunile cerute de lege și de cerințele igienice. (Aplause).

Nu mai cer temelie de piatră, nici ziduri de cărămidă comprimată ; mă mulțumesc și cu o construcție de gard, dar destul de mare ca să încapă copii în ea. Am lăsat liberă inițiativa autorităților locale, primar și prefect, și s'aū pus cu toții pe lucru. Unii aū dat serbări, alții aū făcut loterii, alții aū făcut subscripții, și rezultatul este că în anul acesta s'aū clădit 234 localuri de școlă. (Aplause).

Pentru anul viitor am promisiuni că se vor face și mai multe. Sunt unele județe, cum e, spre exemplu, Brăila, Putna și altele, unde mișcarea acēsta a fost cu deosebire îmbucurătoare.

Sunt sigur că mișcarea începută nu va slăbi, așa că până în 9 sau 10 ani tóte școlile rurale vor avea locale bune și încăpē-

tóre, fără ca comunele să se fi ruinat. (Aplause).

Vine acum o altă cestiune : cestiunea învățătorilor.

Învățătorii pe cari 'i-am recrutat pe la 1864 și mai încóce, lăsaú fórté mult de dorit, căci nu erau pregătiți în de-ajuns; ba pot dice că în mare parte nu erau de loc. Legea permitea ca un absolvent a patru clase primare să fie numit învățător. Ce se putea aștepta de la dênșii?

Din fericire, Suveranul nostru ne-a învățat ce trebuie să facem. (Aplause).

El a înființat prima școlă normală de învățători, școlă care a luat o desvoltare atât de însemnată, și pe urma căreia s'a mai făcut și altele. Atunci a fost natural ca să se înscrie în lege că numai normalişti să fie învățători. Și, în adevăr, acest principiú a și fost înscris pentru prima óră în proiectul de lege din 1886, și consacrat pe urmă prin legile din 1893 și 1896. Așa se face că acum corpul învățătorilor se recrutează din ce în ce mai bine, și că putem compta pe dênșul în unele împrejurări în cari altă dată nici nu era de gândit să ne adresăm la dênșul. (Aplause).

Sunt ministru acum de aprópe două ani și am cea mai mare mulțumire, constatând cu cât foc, cu câtă sîrguință și cu câtă pricepere acest corp póte să dea ajutor la cele mai mari și mai nobile întreprinderi. (Aplause).

Póte cu altă ocasiune voiú putea vorbi mai pe larg despre curentul excelent care domnesce printre învățători; vă voiú spune atunci lucruri cari vă vor bucura. Nu pot însă să trec fără să amintesc de instituția băncilor populare, pe cari cu toții o prețuim așa de mult. Acéstă instituțiune este fapta lor proprie. (Aplause).

De la centru li s'aú dat numai sfaturi și îndemnuri, nimic alt.

Așa dar, în ceea ce privesce pe învățători, suntem liniștiți pentru viitor: învățători fórte meritoși și capabili avem ađi în părțile cele mai depărtate ale țerei, și atunci când aú ce le trebuie, un local convenabil, material didactic, lemne pentru încălđit și primari cari să nu'í necăjéscă prea tare, vă asigur că se obțin rezultate minunate, pe cari am putea să le arătăm cu mândrie ori unde, chiar și în țerile cele mai înaintate. (Aplause).

Este, însă, un alt mare neajuns: nu avem destui învățători. Populațiunea școlară satéscă de la noi este cam de 700.000 copii, și noi avem abia 4.500 învățători în cifră rotundă, dintre cari 500 sunt învățători de cătun.

Dar 4.500 învățători nu sunt de ajuns pentru 700.000 copii, chiar dacă ași impune fie-căruia 80 copii, și chiar dacă comuna 'mí-ar da sala care să conțină acești 80 copii.

Acésta este o a doua causă pentru care

frecuentarea școlilor rurale, în loc să fie de 700.000 copii, este numai de 250.000. Prima cauză a fost lipsa de localuri de școli, a doua este lipsa de învățători.

În anul 1886, pe când era d. Sturdza ministru al instrucției publice, s'a făcut o statistică foarte minuțioasă, dupe care s'a calculat pe urmă, sat cu sat, câți învățători ar trebui pentru ca învățământul rural să fie complectat, și s'a găsit că ar trebui să avem 10.500 învățători, ca să fie atâți câți trebuesc. Astăzi sunt numai 4.500, deci am avea un gol de 6.000 învățători.

Ei bine, ori câtă tragere de inimă am avea cu toții să împlinim acest gol enorm, știu bine că nu curând se va putea face acesta; 6.000 învățători represintă 6.500.000 lei mai mult în budget pe fie-care an. Dacă am sta să așteptăm până când să putem adăugi atâta la un singur capitol din budgetul unui singur minister, ar însemna că ne condamnăm să nu ne vedem nici o dată visul cu ochii, și póte nici urmașii noștri.

A trebuit dar să căutăm mijlócele de a micșora dificultatea, și mijlócele acestea socotesc că s'aú găsit într'un mod foarte fericit; iată cum:

Școla primară rurală are 5 clase. Cele mai multe școli rurale aú un singur învățător. Prin urmare, în genere învățătorul rural are să se ocupe de o dată cu 5 serii de copii, ba încă de cele mai multe ori sunt 6 serii, pentru că începătorii adese-ori sunt

împărțiți și ei în 2 serii. Invățătorul trebuie dar ca, pe când se ocupă să în ețe alfabetul pe prima serie, să aibă ochiul și asupra celor-alte 5 serii, ca să le țină în ordine, sau să le dea câte ceva de lucru ca să le ocupe. Oboséla ce resultă de aci pentru dânsul este fôrte mare ; căci pentru un invățător greutatea nu este atâta ca să aibă înaintea lui 80 de copii, cât este ca acești 80 de copii să fie împărțiți în mai multe feluri deosebite. Este cert că mai lesne este invățătorului să aibă 80 de elevi de o singură clasă, de cât 20 de elevi împărțiți în 6 clase diferite.

Acest lucru este sciut și ușor de înțeleș.

Preocupat de acéstă greutate, încă de când eram în guvern de rëndul trecut, cu ocasiunea unei convocări a consiliului general, am pus cestiunea : ce este de făcut pentru ca să putem reduce munca invățătorului, făcă ca să reducem invățământul ?

Ómenî fôrte distinși, cari făceau parte din acel consiliu general, în special d. inspector general Meissner și d. inspector Halitza, care este încă și astăzi în administrațiunea ministerului, au găsit un mijloc fôrte ingenios : s'aú gândit de a pune pe școlariî de clasa dua la un loc cu cei de a treia, într'o clasă care se face în duoî ani ; iar pe cei de clasa IV la un loc cu cei de a V, într'altă clasă, tot de duoî ani.

In realitate, școlariî fac dar tot 5 ani de invățătură, însă invățătorul nu are înaintea

sa de cât 3 serii de școlari. Ast-fel dificultatea este redusă în proporțiunea de la 5 la 3.

Acésta, d-lor, a fost deja un progres enorm.

Dar atâta nu a fost încă de ajuns; căci, de și nu erau de cât 3 serii de școlari, este evident cu atunci când învățătorul se ocupă cu seria I, seriile II și III, neavând ce să facă, ședeau cu mâinile la piept.

E adevărat că programul țice ca în acest timp seriile acestea să se ocupe cu exerciții indirecte; dar aceste ocupațiuni indirecte se reduceau în realitate la jucării și glume între copii, învățătorul mai având greutatea ca să'î țină în friu, în timpul când se ocupa și de seria cea-altă care învăța carte.

Acestea sunt motivele pentru cari anul acesta, de la 1 Septembree, am dispus ca să se pună în aplicare o altă dispozițiune; școlarii să vină la școlă cu rëndul: seria II-a și a III-a numai de diminéță, seria I-a numai dupe prânz.

Ce urméză de aci? Urméză că la fie-care dată învățătorul are înaintea sa numai o serie, mult duoă, și se pôte ocupa cu dênsele în mod intensiv, ne mai perđând vremea cu alte serii, ca să le țină în ordine. Mai resultă că copiii, în timpul cât nu vin la școlă, se pot ocupa acasă de alt-ceva pe lângă părinții lor, și sciți că tocmai acésta era una din cele mai mari dorințe ale țe-

ranilor, și una din cauzele pentru cari în trecut nu'și duceau copiii la școlă. (Aplause).

Va să ȳică realizez două beneficii de o dată; fără ca învățământul să sufere; din contră îl întăresc, căci învățătorul pôte să consacre tot timpul învățământului, fără a'și mai perde vremea cu ținerea disciplinei seriilor neocupate.

Dar mai este încă un avantajiu mare: acela că, cu localurile actuale, vom putea să avem un număr mult mai mare de școlari, pôte³ chiar până la înduoit. Dacă am, de exemplu, o sală în care încap 40 de elevi, este evident că pot să dau într'ênsa învățământ la 80, din cari jumătate ar veni diminêța și cea-altă jumătate dupe amiađi. Prin urmare, pot să măresc frecuentarea cu sută la sută, servindu-mă chiar cu localele actuale. În realitate nu va fi tocmai așa, din cauze cari nu aũ interes de a fi explicate aci. Dacă însă voiũ mări frecuentarea măcar cu 50⁰/₀, fără să cer nici un sacrificiu nou, cred că orĩ-cine va recunósce că este un rezultat strălucit. Și pot să vă spun că acest rezultat 'l-am și realizat în câte-va județe, chiar din prima ȳi a aplicărei noului orar. (Aplause).

În fine, noua dispoziție va avea, pentru viitor, și un alt avantajiu, mai mare pôte de cât tóte cele pe cari le-am examinat până acum.

Am spus adineauri că, pentru complectarea personalului didactic necesar învățã-

mântului primar rural, am avea nevoie de un total de 10.500 de învățători, adică încă 6.000 peste cei pe cari îi avem deja, cu toate că, dupe lege, fie care din acești învățători ar trebui să aibă în sémă până la 80 de copii. Cu noua dispoziție, dacă fie care învățător ar avea în rëndul de diminéta, nu 80, ci 60 de copii, și tot 60 în rëndul de dupe amiađi, el ar putea să dea cu înlesnire învățământul la un total de 120 de copii. Așa fiind, un mic calcul arată că un număr de vre-o 6.500 învățători ar fi de ajuns, în loc de 10.500, cât se cerea cu vechiul orar.

Iacă dar o economie de patru mii de învățători, adică de vre-o patru milioane și jumătate de lei; cu alte cuvinte, avem pentru viitor siguranța că budgetul ministerului instrucțiunei, la articolul învățământului rural, nu va cresce cu patru milioane și jumătate, cu cari ar fi trebuit să crească dacă nu adoptam noul orar.

Vedeți, câte rezultate bune s'aũ putut realiza prin o măsură care, nici măcar nu a fost o măsură de lege, ci un simplu ordin ministerial. (Aplause).

Am insistat asupra acestui punct, nu numai din cauza însemnătăței lui, dar și pentru că 'mi era permis să laud fără rezervă, fără a mă teme că voiũ fi taxat ca om lipsit de modestie. Ȑic acésta, pentru că cea mai mare parte a meritului stabilirei noului orar nu 'mi revine mie, ci stăruințe

și priceperii colaboratorilor cari mă ajută în împlinirea sarcinii mele.

Am spus că prima parte a dispoziției noastre, reducerea seriilor de la 5 la 3, fără care orarul de anul acesta nu ar fi fost posibil, se datorește într'o largă măsură d-lor Meissner și Halitza.

Al doilea pas, și cel decisiv, este datorat în mare parte unui simplu învățător sătesc, pe care 'mi fac plăcerea să'l numesc aci, ca să rămână numele lui în analele Camerei, ca răsplată a serviciului pe care, în modestul lui cerc de activitate, a știut să'l aducă țerei.

Acesta este Vasile Dorin, de la Romănesci, în județul Iași (Aplause).

Este adevărat că ideea acesta era în aer la minister încă mai de demult; dar noi, cari aveam răspunderea, ne temeam să luăm o măsură așa de radicală, [ale cărei] bune rezultate nu ni se păreau destul de sigure. Numai stăruinței lui Dorin se datorește că am avut curajul să o aplicăm; căci ne-am dăis ca el, care este chemat a aplica prin el însuși măsurile noastre, poate să vadă multe lucruri pe cari noi, de aci, nu le vedem; și dacă el are curagiul să susțină cu atâta stăruință măsura ce propune, este multă probabilitate că măsura este bună. De aceea, am experimentat-o timp de un an în vre-o câte va școlii, și când am văduț rezultatele i, am generalisat-o. Acum mai toate rapórle pe cari le primim sunt pline de laude

pentru noul orar și ne promit cele mai bune rezultate.

Ca să rezumez cele ce am spus până acum, pot dar țice că, în ceea ce privesce învățământul rural, ne este permis să avem speranțe bune pentru viitor, atât din punctul de vedere al învățământului, cât și din acel al budgetului. (Aplause),

Budgetul ministerului instrucțiunii este unul din acelea care, prin natura lui, este destinat să măi crească. Acesta vine din cauza școlilor cari s'aũ înființat mereũ, și cari n'aũ ajuns încă la deplina lor dezvoltare; din cauza învățământului primar rural, care, dupe cum spuseiũ, trebuie completat; din cauza învățământului profesional, pe care avem să-l înjghebãm aprõpe pe de a-întregul; și, în fine, din cauza faimõsei gradațiunii.

Prin urmare, orĩ-ce s'ar face în acest budget pentru a micșora sarcinele viitoare, va fi bine venit.

Dintre tõte cauzele pe cari le-am enumerat, cea măi gravã este cea a învățământului primar rural. Dar am arãtat că creșterea ce are să provinã de aci, putem să o reducem cu vre-o 4 milioane și jumõtate. Acesta este deja un rezultat fõrte considerabil, pe care îl punem la activul nostru. (Aplause).

În ce privesce învățământul profesional, socotõla ce am prezentat în expunerea de motive a legõi din 1899 este destul de dove-

ditore. Acest învățământ, dacă ar fi completat așa cum cere acea lege, în șese ani și în limitele legei, nu ar costa pe Stat de cât opt sute de mii lei pe an, pe lângă care s'ar adăuga o sumă aprópe echivalentă din partea județelor și a comunelor. Dar această cheltuială este compensată cu prisos prin economiile pe cari ea va permite să le facem în cele-alte ramuri ale învățământului, și în special în cel secundar.

Ating aci o cesticie foarte simțitoare, dar care are o deosebită gravitate; de aceea, țin să mă explic lămurit.

Am mai spus și în alte împrejurări, și repet și acum, că învățământul nostru secundar, adică liceele și gimnasiile, costă prea mult.

Ca să vă faceți o idee, am să vă dau o singură cifră: în Francia, Belgia, Germania și Austria, patru țări din cele mai culte, învățământul primar costă de 6 ori mai mult de cât cel secundar. La noi nu costă nici de trei ori mai mult. Prin urmare, învățământul nostru secundar costă mai bine de cât de două ori mai mult de cât în cele patru țări citate, în comparație cu învățământul primar.

Cheltuim 9 milioane și un sfert pentru învățământul primar, pe când cheltuim trei milioane și jumătate pentru învățământul secundar.

D-lor, este evident că trebuie să fie óre-care raport între întinderea învățământului

primar și a celui secundar al unei țări. Gradul de dezvoltare al unuia presupune pe al celui-alt. Ei bine, dacă în țări așa de înaintate ca cele citate de mine și pentru cari este o experiență stabilită de secole, este suficient un învățământ secundar ca acel pe care 'l-aū, cum să credem noi că în România nu se face o cheltuială zadarnică, când se întreține un învățământ de două orī mai dezvoltat ?

Învățământul secundar, prin el însuși, nu crează nici o carieră alta de cât pe cele bugetare ; și este evident că, dacă este prea dezvoltat, el produce o pletoară de postulanți, în dauna tuturor celor-alte carieri, cari rămân în suferință. Iată pentru ce învățământul nostru este supus la atâtea critici, că nu dă rezultate bune, că umple țera de postulanți de funcțiuni, că nu răspunde la trebuințele adevărate ale țerei. Cererea de funcționari este determinată de întinderea țerei și de trebuințele ei culturale și administrative, și când școlile 'i dau de două orī mai mulți de cât îi trebuie, este evident că jumătate din ei vor fi întrebuițați, iar cea-altă jumătate va rămâne pe la ușile și pe scările ministerelor. Cum să ne mai mirăm de dezechilibrul pe care'l constatăm ? (Aplause).

Aceste considerații m'aū făcut ca, încă de la 1897, când pentru prima oră am venit la minister, să am curagiul de a da alarma și a spune pe față și fără înconjur, că aci este

buba și trebuie adus lécul; și de atunci ne-
 încetat am insistat în tóte ocașiile. În Sep-
 tembre 1897, nu eram încă înarmat cu le-
 gea învățământului profesional; cu tóte a-
 cestea, am adresat circulari ca să se re-
 stringă admisiunea școlarilor în cursul se-
 cundar, și să nu se primescă de cât aceia
 cari dau doveđi că pot merge mai departe.
 Până atunci se scie că ușile liceelor și
 gimnasiilor erau date în lătură, și cine voia
 intra, ca într'o casă pustie.

Maí mult de cât atât. Incă la 1885, pe
 când aveam onórea a servi ca secretar ge-
 neral sub d. Sturdza, tot eú am insistat pe
 lângă d-sa ca să se dea cunoscuta ordonanță,
 dupe care admiterea în licee și gimnasiú să
 se facă prin concurs.

Vedeți dar că nu era la mine numai o
 inspirațiune a momentului măsurile pe cari
 le-am luat de la 1897 încóce, și prin circu-
 lări, și prin ordine, și prin legi.

Noi am înscris în legea din 1898 că ad-
 misiunea în liceú se face numai cu examen,
 ca să se primescă numai cei buní, și că mi-
 nisterul póte suprima clasele inutile. Acésta
 s'a făcut pentru ca să se mărginescă admi-
 siunea, peste măsură de mare, care se făcea
 până atunci în școlile secundare.

Dar măsura acésta maí este justificată și
 prin alt-ceva și maí grav.

Din 1.000 de școlari, cari intră în clasa I
 secundară, numai 250 ajung de termină
 clasa IV-a, și abia 92 termină pe a VII-a.

Clasa VIII-a s'a înființat abia anul acesta, așa că pentru dânsa nu avem încă statistică ; dar nu 'mă a fost greu să calculez că abia 56 o vor termina.

Va să țină, din 1.000 de școlari, cari părăsesc carierele bănoase și sigure ale comerțului și agriculturii, abia 56 vor putea să ajungă să aibă o hârtióră la mână, cu care să asedieze scările ministerelor ; iar cei-alți ce se fac ?

Ce se face un ténér care a urmat două sau trei clase de liceu, și căruia 'i-a intrat în cap că scie latinesce și franțuzesce ? Nu este el un om pierdut ? (Aplause).

Cheltuim noi trei milioane și jumătate, cu scopul ca să scótem 56 ómenii utili și 944 de proletari, nu numai inutili, dar chiar primejdioși ? (Aplause).

Iată situațiunea. Nu este acesta un pericol pentru Stat ?

Și dacă acéstă situațiune va mai continua, unde vom ajunge ?

Facultatea nóstră de drept scóte pe an, pare-mi-se, 200 de licențiați. Câți dintr'ênșii intră în magistratură, câți în advocatură și ce se fac cei-alți ? Și încă aceștia sunt norociți, pentru că au căpétat o hârtie care îi mângâie cel puțin cu ideea că au terminat ceva. Dar ce fac cei-alți, cari au rămas pe drum, înainte de a ajunge la acea fericită licență ?

Cestiunea acésta este extrem de gravă, și



vă rog să vă dați séma de pericol, cum de sigur v'ați și dat.

Și să nu credeți că nu mai este nimic de dis în astă cestiune. Dacă v'ați spune tot ce ar fi de spus, v'ați pune mâinele în cap. Dar pentru moment e destul atât.

Trebue decî luate măsuri drastice ca să se pună cât mai curênd capêt acestei situații.

Dar ce este de făcut ?

Fără îndoială, că în vieța publică a unei țeri e nespus de greu să faci un pas înapoi, în orî-ce direcție, chiar când direcția ar fi greșită.

Vedeți ce s'a petrecut cu școlele.

S'a înființat o sumă de gimnasii și licee. Și cu câtă ușurință ! Era destul ca la discuția budgetului deputații unei localități să cêră, și Camera vota, convinsă că face bine. Acum facem bilanțul, și vedeți ce constatăm: ceea ce se credea că e un bine, să vede că ne-a dus la un mare rêu, și că trebue să dăm înapoi. Fi-va acum tot așa de ușor să des-facem, precum a fost de ușor ca să facem ?

Evident că nu. Sunt deprinderi stabilite, sunt situații dobândite ; se mai amestecă și considerațiunile de amor propriu. (Aplause).

Dar asemenea considerații nici nu merită să fie puse în cumpănă, când este vorba de cestiuni așa de vitale pentru țera întrégă.

Să nu ni se spună că atunci, când se des-ființeză un gimnasiu se lovesce în drepturile saū interesele cutărei localități. (Aplause).

Este interesul cel mare al țerei care primează totul. (Aplause).

Am ajuns acum cu toții la convingerea că nici o centimă din avutul țerei nu trebuie cheltuită fără folos pentru dânsa. Și când constat că 50.000 lei sunt cheltuiți, nu numai în mod inutil, dar cu primejdie pentru țeră, să nu fac eu nimic ca să fac să înceteze această risipă ? (Aplause).

Domne ferește ! Ași socoti că lipsesc de la datoria mea, care este de a spune adevărul, măcar orî-ce s'ar întembla. (Aplause).

În sensul acesta am făcut deja ceva ; dar ceea ce mai rămâne de făcut, trebuie să se facă încet și cu băgare de sémă.

Înțelegeți că nu eă voiă veni să cer să tăiem de o dată budgetul învățămîntului secundar, de și este de duoë orî mai mare de cât trebuie ; dar sunt pe cale, dacă nu să 'l reduc numai la 2 milioane, în orî-ce cas să reduc cifra actuală în mod destul de simțitor.

Deja anul trecut, prin budget, s'a redus un număr de clase divisionare de la diferite licee, carî se găseaă inutile. S'a redus un gimnasiū din Bêrlad, un gimnasiū la Slatina, un liceū la Brăila ; la Bêrlad s'a transformat școlă secundară de fete în școlă profesională. Avem un câștig de vr'o 45 clase, și anul acesta prevăd începutul altor reducerî de școlî pe unde nu sunt trebuitoăre. (Aplause prelungite).

Tôte acestea represintă o economie deja

făcută saŭ pe cale de a se face până în patru ani, prin reduceri succesive de câte o clasă pe an a școlilor ce se suprimă ; căci nu se pôte reduce un gimnasiŭ dintr'o dată, ci se reduce clasă cu clasă.

Tôte acestea represintă o economie de mai bine de 500.000 lei la învățământul secundar. Și vedeți, cea mai mare parte din economiile acestea s'aŭ realizat deja, și nu și-a dat nimeni sēma că s'aŭ desființat 40 de clase în interval de 12 luni. Acēsta este cea mai bună dovadă că acele clase nu răspundeaŭ la o trebuință simțită. (Aplause).

Eŭ sunt convins că tot așa va merge lucrul și în viitor, dacă vor fi luate măsurile cu băgare de sēmă și nu în mod violent.

Acestea nu sunt singurile reduceri ce s'aŭ făcut în învățământul secundar. Mai am încă reduceri de aprópe 600.000 lei, ce s'aŭ făcut acolo. Dar acelea sunt de altă natură. Acelea erau cheltueli evident inutile, făcute fără a se înmulți școlile, prin creațiuni de posturi inutile în școlile vechi.

Spre exemplu : împărțirea unei clase de 15 școlari în duoē, și plata a duoē serii de profesori, în loc de una. (Aplause).

Economiile de acestea am făcut în primăvera anului trecut, în Septembrie trecut și în Septembrie acesta, pentru aprópe 600.000 lei. (Aplause).

În resumat, budgetul ministerului nostru este îndrumat pe calea economiilor și în partea lui privitoare la învățământul secundar.

dar : economii deja făcute, sau cari vor avea a se mai face în viitor. (Aplause).

O a treia economie însemnată va fi cu timpul la învățământul primar urban. După cum spunea d. Ștefan Ioan, noi aveam 1.351 institutori. Populația școlară a orașelor e de 80.000 de copii, în cari intră și acei ce 'și primesc instrucția în familie sau în școli private, în număr de vre o 12.000. Prin urmare, chiar punând câte 70 de copii de fie-care institutor, ne-ar trebui vre-o 1.000 de institutori pentru a face față tutelor trebuințelor. Așa dar, sunt 351 inutili.

De unde vine acésta ? Vine tot de acolo că comunele nu au dat localurile necesare. Când într'un oraș se înființa o școlă cu 4 clase, comuna închiria o casă care nu era făcută anume pentru școlă, o simplă casă particulară cu camere de 20 sau 25 de metri pătrați, în care nu încăpeau cu totul mai mult de 80 de copii, pe când ar fi trebuit să încapă 320. Rămânea dar pe din afară 240 din cei 320, pentru care Statul plătea pe institutori. Comuna atunci dicea : »Iată 240 copii cari n'au loc în școlă ; trebuie să facă ministerul o a doua școlă«.

Și ministerul o făcea ; și ast fel ministerul plătea câte trei și patru rënduri de institutori, pe când trebuia să plătescă numai un rënd. Și acésta stare de lucruri există și astăzi, în multe părți, pentru că sunt foarte puține comune cari 'și-au făcut datoria de a 'și construi localuri anume pentru școli.

Dar orî cum ar fi, acest spor de institutorî există ; ei aũ fost numiți, îi avem, și astăđi nu 'i putem arunca pe drumuri. Suntem dar nevoiți a 'i plăti până la încetarea lor din viață, sau până la eșirea la pensie.

Iată pentru ce, de multe orî, sunteți mirați că, atunci când se produce vre-o vacanță în învățămîntul primar urban, mă auziți dicînd că postul acela se va desființa.

Anul trecut am desființat ast-fel vre-o 40 de locuri. Anul acesta însă, față cu dispozițiunile noiei legi a pensiunilor, s'aũ desființat foarte puține. Dar această sistemă trebuie urmată încă mult timp, pentru ca să putem ajunge cu împușinarea institutorilor până la numărul îndestulător de 1.000. (Aplause).

Și lucrul nu este de neglijat, pentru că cei 351 de institutorî inutili represintă pentru budgetul nostru o sarcină inutilă de 1.100.000 lei pe an. Vedeți ce grozave poveri s'aũ impus budgetului Statului, numai din cauza că comunele nu 'și-aũ făcut datoria.

Apoi dacă așa se presintă lucrurile ; dacă la învățămîntul secundar avem un surplus de cheltueli pe cari 'l evaluez la un milion și jumătate ; dacă la cel primar urban măi avem un milion și măi bine, nu se măi cuvine să ne mirăm dacă budgetul ministerului instrucțiunei publice se ridică la cifra de 25 milioane. Și încă nu trebuie să uităm că cele 9 și jumătate milioane, pe cari le chel-

tuim pentru învățământul primar sunt în realitate o cheltuială comunală; căci pretutindeni, afară de la noi, întreținerea învățământului primar este în sarcina comunelor, iar nu în a Statului. Dacă am da la o parte această cifră, budgetul ministerului s'ar reduce la mai puțin de 16 milioane, din cari cultele singure iaă 5 milioane. Ast-fel privit budgetul ministerului, nu se va mai părea nimănui prea încărcat; mai ales dacă ținem seamă că, cu dânsul, am organizat aproape totul, într'un timp de mai puțin de patru decenii. (Aplause).

Să fie bine înțeles că, dacă am amintit că cheltuiala învățământului primar ar trebui să privească pe comune, nu am avut intenția să spun că rău a fost că s'a făcut așa cum s'a făcut.

Din contra, cred că bine este că s'a făcut așa, și că trebuie continuat încă tot ast-fel mai multă vreme. Comunele nu sunt încă bine experimentate în manipularea afacerilor școlare. Administrarea unei școli este lucru destul de delicat, și nu este prea mult a dice că ea reclamă cunoștința aprofundată a tuturor cestiilor tehnice cari o privesc.

De aceea, cred că actuala stare de lucruri va trebui să mai dureze încă cât-va timp. Ceea ce justifică această credință, care nu trebuie să jignască pe nimeni, este ceea ce s'a petrecut cu obligațiunile deja impuse comunelor prin legea învățământului primar.

Acésta lege a lăsat în sarcina Statului plata personalului didactic, iar comunelor procurarea localurilor de școlă : și v'am spus cum comunele 'și-au îndeplinit obligațiunea acésta.

Dacă s'ar fi făcut și cu plata personalului cum s'a făcut cu localele, ce era să fie ? Unde eram astăzi cu învățământul primar ? (Aplause).

De aceea, repet, bine este că s'a făcut așa cum s'a făcut ; dar trebuie să prevedem viitorul, când lucrurile se vor schimba în bine, și să ne pregătim pentru dânsul. (Aplause).

Imi mai rămân puține de țin în ceea ce privesce învățământul profesional.

D. Eduard Ghica și d. Ștefan Ión astăzi au atins acésta cestiune, care este foarte însemnată.

Dar asupra ei nu insist astăzi prea mult, căci ea ar cere ore-cară dezvoltări, pe cari timpul nu'mi permite să le fac. E cert însă că este nevoie să organizăm temeinic învățământul profesional.

Constatăm cu toții că acest învățământ a fost prea mult neglijat în tot-d'a una la noi.

Ochii noștri au fost ațintiți într'una asupra învățământului teoretic, secundar și superior, și acésta ne-a făcut să pierdem din vedere aproape cu totul învățământul profesional. (Aplause).

Resultatul a fost că avem ați prea mulți

ómení carí se oferă să facă servicií în prima direcțiune, și o lipsă absolută de ómení necesari în a doua direcțiune.

Vě surprinde că am fost nevoit să fac anunțurí, ca să gădesc un lăcătuș sau un lemnar. Dar, care a fost șcóla care să ni-í formeze ?

D. I. Ath. Mitescu : De ce nu vi 'l-a format șcólele profesionale ?

D. Spiru Haret, ministru cultelor și instrucțiunei publice : Dar mi-í vor forma óre gimnasiile d-vóstre ? Unde aũ fost uzinele și ateliererele carí să formeze pe meseriașii noștri ? În alte părți șcólele profesionale nu aũ prea multă însemnătate, căci acolo meseriașii se forméză în uzine, în fabricí, în atelierere. Noě ne lipsesc tóte acestea. Până le vom avea, trebuie óre să așteptăm cu mâinile-încrucíșate, ca să ne cadă din cer lemnarul sau lăcătușul de care avem nevoie ? De loc. Vom începe cu școlile profesionale pe carí le avem, și le vom îmbunătăți gradat. (Aplause).

Dacă la 1864 am fi esitat să înființăm și învățământul secundar și Universitatea, sub cuvînt că ne lipsesc elementele necesare, în ce stare ne am fi aflat noi astăzi ?

Dar dacă am fi început la 1864 să facem pentru școlile profesionale ceea ce am făcut pentru cele secundare și pentru Universitățile, ađi învățământul profesional era să stea tot așa de bine ca cele-alte. (Aplause).

Trebuie însă ca ceea ce nu am făcut până acum, să se facă cel puțin de aci înainte,

și începând cu puțin, să putem ajunge la mult.

În învățământul profesional este de considerat cu deosebire cestiunea învățământului agricol. Și aci ași vroi ca, în puține cuvinte, să vă spun ce am putut face până acum, și cari sunt speranțele noastre pentru viitor.

Este adevărat că școlii de agricultură nu am înființat de cât nouă; și d. Eduard Ghica m'a și întrebat adineauri, de ce am făcut numai atâtea?

Iată de ce:

Mai întâiu o școlă de agricultură, fie elementară, fie inferiőră, are trebuință de pământ, 20 sau 100 de hectare de fie-care școlă. Dar întinderea acęsta de pământ nu o am în tóte părțile; și mai ales nu o am în localitățile cari sunt cele mai potrivite pentru înființarea unei școlii de agricultură. Acęsta este prima cauză.

A doua este că învățământul agricol, va trebui să fie mult mai descentralizat de cât învățământul meseriilor propriu ție.

Noi avem 5 milioane suflete de țerani, adică un milion de capi de familii țerănesci, cari se îndeletnicesc cu agricultura. Învățământul agricol trebuie pus la îndemâna tuturor.

Legea învățământului profesional prevede înființarea a câte patru școlii elementare de agricultură în fie-care județ, și am speranța că nu va trece mult până ce să se realizeze

acest desiderat. Dar ajunge numai atât? Aceste școli vor fi foarte utile pentru a forma cu încetul o pătură de țeranî posedând 6re-care instrucție agricolă mai rațională; ele însă nu vor fi nici o-dată de ajuns pentru cele 700.000 de copii de sătenî. Trebuie dar să mai căutăm și alte mijl6ce de acțiune.

Eî bine, acest mijloc îl avem, este în mâna noastră: este școla primară rurală. (Aplause).

Tot mereu s'a spus, și cu drept cuvînt, că una din principalele cause, p6te cea mai principală din t6te, cari fac că școlile rurale să fie privite ca nerespund6nd chemărei lor, este că ele nu r6spund la t6te trebuințele imediate și simțite ale țeranului. Noi îl înv6țăm pe țeran geografia Americei, istoria r6sb6ielor, și altele încă; dar c6nd ese copilul s6t6nului din școlă, tatăl s6u nu-l vede că este intru c6t-va superior lui însuși în ceea ce privește nevoile lui imediate.

C6nd copilul scie carte, f6ră induoială ac6sta constituie, pentru d6nsul o enormă superioritate față cu tatăl s6u; dar ac6stă superioritate tatăl nu scie să o aprecieze.

Dar mai este și o altă considerație. Trebuie să recun6scem că pentru un om s6rac, a consacra cincî ani de țile pentru ca să nu capete alte noțiuni imediat necesare, de c6t scrierea, citirea și calculul, este în adev6r prea mult. Ca să ajungă cine-va să trăiască, să iasă din nevoi, în lupta înfierbântată care este astăđi pentru existență,



trebuie să utilizeze fie-care minut al vieții lui în modul cel mai fructuos posibil. Și să stea copilul, tocmai în vârsta cea mai bună de lucru, cinci ani de șile, ca să aibă numai atâta folos real, țăranului i se pare prea mult; și să vă spun drept, și mie mi se pare tot așa.

Școala rurală, ca să răspundă chemării ei, trebuie să fie o pregătire pentru viața țăranescă sub toate manifestările ei, și cea mai principală dintr'ênsele este activitatea agricolă. Ei bine, în învățământul nostru rural, tocmai partea acésta a fost mereu sacrificată.

Noi am făcut de la început o greșelă, — a cărei explicare o voi da îndată, — anume: am făcut școle la orașe, și am considerat satele ca prelungirea orașelor, așa că satele au avut școli întocmai la fel cu cele de la orașe. Ba încă la început școlele rurale erau cu patru clase, ca și la orașe, cu toate că la țară era un singur învățător la patru clase. Mai în urmă s'au făcut cinci clase, și d. Aurelian a încercat chiar să facă șese, din cari cea din urmă consacrată exclusiv agriculturii; dar acésta organizare nu s'a putut realiza, din cauza dificultăților budgetare.

În fond, dar, școala primară rurală nu diferă mai de loc de cea urbană. Dar se știe că acésta din urmă, prin organizația ei, este un fel de vestibul al învățământului secundar. Așa că am înmulțit și la țară școli

pregătitoare pentru liceu, în loc de a face școli pregătitoare pentru viața țărănească. (Aplause).

Cum s'a făcut această greșelă, este ușor de înțeles, dacă observăm că prea adese-ori noi privim pe țăran și nevoile lui cu ochii noștri de orășeni. Nu o dată cele mai bune intențiuni ale noastre au rămas zadarnice, și nu am putut face țeranului tot binele ce am voit, pentru că am asemuit prea mult nevoile și aspirațiile lui cu ale orășenului, cu cari nu se potrivesc de cele mai multe ori. (Aplause).

Va trebui, prin urmare, în ceea ce privește învățământul, să căutăm a repara greșela, și să ne silim să acomodăm învățământul rural cu trebuințele țărănesci. (Aplause).

În prima linie a acestor trebuințe este ca băiatul ce iese din școală să fie agricultor ceva mai bun de cât tatăl său; va trebui pe urmă ca fiii școlarilor de ași să fie agricultori ceva mai buni de cât dâșii; și așa mai departe. Acesta este legea progresului, și eu mă mulțumesc cu dâșa. (Aplause).

Nici nu 'mi trece prin minte să caut a scóte agricultori perfecți din școla rurală; acesta este imposibil.

Nici o dată în viața unui popor nu se fac salturi; și acesta este așa de adevărat, în cât chiar de am dispune de milioane și de un personal enorm, tot ar fi imposibil a se trece de o dată de la starea înapoiată de astăzi, la aceea pe care o dorim cu toții.

Să ne luăm dar gândul de la asemenea aspirații nerealizabile. Eū unul mi 'l-am luat, și mă mulțumesc, cum am spus, să fac ca copiii țăranilor să scie ceva mai multă agricultură de cât părinții lor. (Aplause).

Procedând de la acest punct de vedere, eū am întreprins până acum, două lucruri, foarte modeste, dar cari pe mine mă mulțumesc și mă încuragiază prin rezultatele deja dobândite. M'am silit ca prin școlă să fac a se lăți cultura legumelor, și al duoilea am căutat să introduc în școlă rurală un învățământ practic agricol foarte modest.

Pentru ambele aceste lucruri, prima dificultate ce se ivea era personalul de învățământ, care, cu toate că este compus în mare parte din normaliști și aproape toți fii de sătenii, nu posedă însă destule cunoscințe practice agricole.

Până de-unăđi agricultura se făcea în școlile normale numai cu creta pe tablă. Pe viitor socotesc că vom reuși să înlăturăm acest rău, pentru că toate școlile normale ce s'aū construit aū câte o bucată considerabilă de pământ în jurul lor, și în programa lor am introdus agricultura, ca știință practică, care se va face pe câmpul școlii.

Fie-care clasă este datore să lucreze cu rëndul o-dată pe săptămână pe câmp, așa că agricultura nu se mai face acum cu creta pe tablă, ci cu plugul pe câmp. (Aplause. Bravo!).

Pentru viitor putem fi dar liniștiți. Astăzi însă se simte lipsă de învățători pentru agricultură, din cauză că generalitatea lor nu pot încă să aibă cunoștințele de cari avem nevoie. Sunt însă printre dânsii unii cari se pricep, fie că au trecut prin ver-o școlă de agricultură, fie că s'au pregătit singuri.

Putem compta să avem câte 3—4 de aceștia în fie care județ, pe cari 'mi propun să-i utilizez ca să învețe pe cei-alți; pentru acesta am instituit *învățătorii ambulanti*.

Iată ce înțeleg prin învățător ambulant: el este un învățător ca toți cei-alți, dar cari posedă acele câte-va cunoștințe de agricultură, grădinărie, pomologie, de cari am nevoie. Acestui învățător îi dau concediul de șese luni pe an, și plătesc pe suplinitorul lui în comptul meu, sau mai exact în comptul Casei școlilor; căci de la d-văstre încă nu am cerut nimic pentru acest scop. (Aplause).

În timpul celor 6 luni, învățătorul ambulant este dator să peregrineze la un număr de școle rurale, cari sunt mai în vecinătatea locuinței lui. Îi dau în sémă 7, 10 sau 12 școli, dupe cum sunt și împrejurările; bine înțeles, școli din acele cari au pământ, pentru că sunt vre-o 1.200 de școli cari au pământuri, prin împroprietărire, sau alt-fel.

Învățătorul ambulant este dator să se

ducă la prima școlă, anunțând de mai înainte sosirea lui.

Acolo găsesce pe învățător cu școlarii cei mai înaintați în vârstă, și se lucrează una saună două zile, sub ochii lui și dupe indicațiunile lui.

Pe urmă se duce la altă școlă, unde face tot așa; și așa mai departe.

Dupe ce a trecut pe la toate, se întorce la prima școlă, și asistă la o nouă serie de lucrări.

Cu modul acesta, un singur învățător poate să dea învățământul practic la un număr de 7, 8 saună 10 școli, dupe împrejurări. De învățământul acesta profită nu numai școlarii școlilor date în séma învățătorului ambulant, dar și învățătorii lor; așa că am speranța ca, până în câți-va ani, unii din ei să pótă și ei la rëndul lor să serve ca învățători ambulanți. Cu modul acesta, în puțină vreme, prin generalisarea sistemului, am putea pe toți învățătorii să'i facem apți pentru învățământul practic agricol.

Anul acesta nu am putut înființa de cât 32 de învățători ambulanți, câte unul de județ.

E evident că e fôrte puțin, dar nu aveam mijlóce mai multe, fiind-că și Casa școlélor are puteri mărginite. Și pe urmă era bine să începem mai cu mic, de vreme ce era vorba de o cam dată de o experiență. Experiența s'a făcut, și pot dice că e încurajátore. Nu dic că a reușit de o potrivă de

bine peste tot, dar sunt mulți învățători cari 'mă raportéză despre rezultate fórte bune ce s'au dobândit, mai ales în partea grădinăriei.

Vă citez un sat din județul Prahova, unde în duoï anï, din 201 case de sătenï, au rămas numai 14 fără grădină de legume împrejurul casei.

Grădinarii străini cei mai mulți au început să dispară din multe localități (Aplause).

În județul Vâlcea, unde am fost în Septembrie trecut, mi s'a spus că grădinarii străini, de unde mai 'nainte umpleau tot județul, acum nu mai sunt de cât în vre-o duoë centre, și anume o mică grupă lângă Drăgășani și alta lângă R.-Vâlcei; în restul județului, nu mai este nici unul. (Aplause).

Aceste incurgiări, fórte modeste — căci nu 'mă fac ilusii prea mari asupra lor — sunt îndrumări pentru viitor, cari meritaü să fie aduse la cunoșcința d-vóstre, pentru că e bine ca Parlamentul să cunóscă, cel puțin în liniamente generale, ceea ce se face pe tărêmul învățămêntului. (Aplause).

Învățămêntul trebuie să fie una din principalele nóstre preocupări. Am avut acéstă preocupare în trecut; să o avem și astăzi, și cu deosebire să o avem pentru viitor, pentru ca nu numai să lucrăm, dar să lucrăm în mod ordonat, pentru ca nici un efort al nostru să nu se piardă zadarnic.

Dacă astăzi rezultatele în învățămênt ar

fi în raport cu cheltuelile pe cari le-am făcut, am fi departe.

Și dacă rezultatele nu sunt în raport cu silințele ce am pus, acesta vine din cauză că acele silințe nu au fost tot-d'a-una îndreptate în aceeași direcție. Prea adeseori s'a întâmplat ca unii să anuleze ceea ce alții edificaseră cu mari greutate. De multe ori asemenea lucruri regretabile s'au întâmplat, din cauză că nu era o tradițiune la ministerul instrucțiunii publice, și că de multe ori miniștrii nu cunoscău rostul măsurilor luate de predecesorii lor. Am speranța că, cel puțin întru cât privesce cele câte-va măsuri despre cari am vorbit astăzi, voi fi fost destul de clar pentru ca urmașii mei să nu se lovască de această greutate. (Aplause).

Ca să rezumez vorbirea mea, și întru cât este vorba de budget, repet că budgetul ministerului instrucțiunii este așezat pentru viitor pe o cale de economii, cari sunt de două feluri : pe de o parte, unele cheltueli pe cari le făceam și pe cari nu le vom mai face ; și pe de alta, unele cheltueli pe cari trebuia să le facem în viitor, și pe cari iarăși nu le vom mai face.

Acestui budget de viitor, pe care vi-l presint, sper că'i veți da aprobarea d-văstre, (Aplause prelungite și îndelung repetate).



